

Joseph E. Stiglitz Columbia Üniversitesi'nde profesör ve Nobel Ekonomi ödülü sahibidir. Bruce Greenwald ile beraber kaleme aldığı en son kitabı, Öğrenen Bir Toplum Yaratma: Büyümeye, Gelişmeye ve Sosyal İlerlemeye Yeni Bir Yaklaşım (Creating a Learning Society: A New Approach to Growth, Development, and Social Progres) ismini taşımaktadır.

JOSEPH E. STIGLITZ

Bir Yunan **ahlak masalı**

Yunanistan'ın bugün karşı karşıya kaldığı ikilem özellikle ona mahsus bir durum değil; birçok ülke benzer pozisyondaydı. Yunanistan'ın problemlerinin çözülmesini daha zor kılan Euro Bölgesi'nin yapısı. Parasal birlik üye devletlerin devalüasyon yoluyla kendi başlarına sorundan kurtulma yolu bulamaması anlamına geliyor. Ancak politika esnekliğinin kaybına eşlik etmesi gereken bir nebze Avrupa dayanışması basitçe söylemek gerekirse ortada yok.

Beş yıl önce euro krizi başladığında, Keynesçi ekonomistler Yunanistan'a ve krizdeki diğer ülkelere uygulanan kemer sıkma politikasının başarısız olacağını tahmin etmişlerdi. Bu politika; büyümeyi baskılar, işsizliği artırır ve hatta borcun GSYH'ye oranını azaltmayı bile başaramazdı. Diğerleri (Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve bazı üniversiteler) genişlemeci daralmadan söz ettiler. Üstelik Uluslararası Para Fonu (IMF) bile sıkıştırmanın, örneğin kamu harcamalarındaki kesintilerin, ekonomiyi daraltmaktan başka bir işe yaramadığını öne sürüyordu.

Başka bir teste ihtiyaç vardı. Kemer sıkma politikası, ilk kullanıldığı ABD Başkanı Herbert Hoover döneminde (ki bu nihayetinde hisse senedi piyasasının çökmesine ve Büyük Buhran'a / The Great Depression neden oldu), Doğu Asya ve Latin Amerika'da son birkaç 10 yılda uygulanan IMF "programlarına" kadar defalarca başarısız olmuştu. Hal böyleyken Yunanistan dara düştüğünde yeniden denendi.

Yunanistan "troika" (Avrupa Komisyonu ECB ve IMF) tarafından verilen emirleri yerine getirmede oldukça başarılı oldu. Birincil bütçe açığını birincil bütçe fazlasına dönüştürdü. Fakat kamu harcamalarındaki daralma tahmin edildiği gibi yıkıcı oldu: %25 işsizlik, 2009'dan bu yana GSYH'de %22'lik düşüş ve borcun GSYH'ye oranında %35'lik artış. Ve şimdi de, Yunan seçmenler kemer sıkma politikası karşıtı Syriza'yı ezici bir çoğunlukla seçerek, "artık yeter" demiş oldular.

Öyleyse, yapılacak olan ne? İlk önce şu noktayı izah edelim: Eğer "troika"nın reçeteleri yalnızca Yunanistan'da başarısız olmuş olsaydı, yaşadığı sorunlar için Yunanistan'ı suçlayabilirdik. Fakat İspanya krizden önce bütçe fazlası ve düşük borç oranına sahipken, o da şu an bunalımda. Yapılması gereken Yunanistan ve İspanya'nın kendi içindeki bir yapısal reformdan ziyade parasal birliğin nefes kesen kötü performansına yol açan Euro Bölgesi'nin yapısını düzenlemek ve politika altyapılarının kökten bir biçimde yeniden değerlendirilmesidir.

Yunanistan ayrıca bize bir kez daha dünyanın şiddetle bir yeniden borç yapılandırma taslağına ihtiyaç duyduğunu da hatırlattı. Aşırı borç sadece 2008 krizine değil, 90'lardaki Doğu Asya ve 80'lerdeki Latin Amerika krizlerine de neden oldu. Milyonlarca ev sahibinin evinden olduğu ABD'de tarifsiz sıkıntılara yol açmaya devam ediyor. Şimdi de Polonya veya başka bir yerde İsviçre Frangı'yla borç almış milyonlarca insanı tehdit ediyor.

Borçlu hapishanelerini geri getirme fikri biraz zorlama gibi görünse de, bu son dönemde konuşulan ahlaki tehlike ve hesap verebilirlik söylemleriyle birlikte yankı buluyor. **Yunanistan'a borçlarını yeniden yapılandırması için izin verilmesi durumunda,** bunun kendini ve diğerlerini, basit bir şekilde yeniden krize sokacağına dair bir korku var.

YUNANİSTAN'IN KARŞI KARŞIYA KALDIĞI İKİLEM

Aşırı borçlanmanın neden olduğu zorlukların büyüklüğü düşünüldüğünde, insan haliyle neden bireyler ve ülkeler kendilerini bu zor duruma tekrar tekrar sokuyorlar diye sorabilir. Neticede, bu tip borç sözleşmelerinde (yani, gönüllü anlaşmalar) alacaklılar da borçlular kadar sorumludur. Aslında, borç verenler daha da fazla sorumluluğa sahiptir. Genelde borç verenler gelişmiş finansal kurumlardır, oysa borçlular sıklıkla farklı sözleşme koşullarına bağlı piyasa değişimlerine ve risklerine daha az alışkındır. Doğrusunu söylemek gerekirse, ABD bankalarının borçluları ağına düşürdüğünü ve onların finansal gelişmişlikten yoksun olmalarını kullandıklarını biliyoruz.

Her (gelişmiş) ülke kapitalizmin çalışmasını sağlamanın bireylere temiz bir sayfa açmaktan geçtiğinin farkına vardı. 19. yüzyıldaki borçlu hapishaneleri[1] hataydı, insanlık dışıydı ve kesinlikle borçların geri ödenmesine de bir yardımı yoktu. Geri ödemelerin sağlanmasına yardım eden şey, borç verenleri kararlarının sonuçları ile ilgili onlara daha fazla sorumluluk yükleyerek, düzgün borç vermeye teşvik etmekti.

Henüz uluslararası düzeyde, ülkelerin taze bir başlangıç yapabilmelerini sağlayacak sistemli bir işleyiş yaratamadık. 2008 krizinin öncesinden bu yana, Birleşmiş Milletler (BM), neredeyse gelişmekte olan ülkelerin tamamının desteğiyle böyle bir yapı oluşturmak için çabalıyor. Fakat ABD buna inatla karşı çıkıyor; belki de borçlu ülkelerin görevlileri için borçlu hapishanelerini yeniden kurmak istiyor (eğer öyleyse, Guantanomo Körfezi'nde bunun için yer açılabilir).

Borçlu hapishanelerini geri getirme fikri biraz zorlama gibi görünse de, bu son dönemde konuşulan ahlaki tehlike ve hesap verebilirlik söylemleriyle birlikte yankı buluyor. Yunanistan'a borçlarını yeniden yapılandırması için izin verilmesi durumunda, bunun kendini ve diğerlerini, basit bir şekilde yeniden krize sokacağına dair bir korku var.

Bu tamamen saçmalık. Aklı başında olan biri herhangi bir ülkenin sırf alacaklılarından kurtulmak için kendini Yunanistan'ın yaşadığı maceraya isteyerek sokacağına inanır mı? Eğer bir ahlaki tehlike varsa, defalarca kez kurtarılan (özellikle özel sektördeki) borç verenlerde vardır. Eğer Avrupa, tüm bu borçların özel sektörden kamuya taşınmasına (son yarım yüzyıldan fazladır kökleşen biçimde) izin verdiyse, sonuçlarına katlanması gereken de Yunanistan değil, Avrupa'dır. Gerçekte, Yunanistan'ın mevcut kötü durumu, borç oranındaki büyük çapta yükseliş de dâhil, büyük ölçüde Yunanistan'a dayatılan ve onu yanlış yönlendiren troika programlarının suçudur.

Bu nedenle, "ahlak dışı" olan, borcun yeniden yapılandırması değil, yapılandırılamamasıdır. Aslında Yunanistan'ın bugün karşı karşıya kaldığı ikilem özellikle ona mahsus bir durum değil; birçok ülke benzer pozisyondaydı. Yunanistan'ın problemlerini çözülmesi daha zor kılan Euro Bölgesi'nin yapısı: parasal birlik üye devletlerin devalüasyon yoluyla kendi başlarına sorundan kurtulma yolu bulamaması anlamına geliyor, fakat politika esnekliğinin kaybına eşlik etmesi gereken bir nebze Avrupa dayanışması basitçe söylemek gerekirse ortada yok.

BEKLEYİP GÖRECEĞİZ

70 yıl önce, ikinci dünya savaşının sonunda, Müttefik Devletler Almanya'ya taze bir başlangıç fırsatı verilmesi gerektiğini fark etmişlerdi. Anladılar ki, Hitler'in yükselmesinin nedeni işsizlikti (enflasyon değil) ve bu Almanya'ya 1. Dünya Savaşı'nın sonunda daha fazla borç yüklemekten kaynaklanmıştı. Müttefik Devletler borçların birikmesinin ahmaklığını dikkate almadılar veya Almanya'nın diğerlerine nasıl maliyetler yüklediğinden söz etmediler. Bunun yerine, Almanya'nın borçlarını affetmekle kalmayıp, onlara yardım ettiler ve Almanya'ya yerleştirilen Müttefik Devlet taburu daha ileri bir mali canlandırma sağladı.

Şirketler iflas ettiklerinde, borç-hisse senedi swapları (takasları) adil ve etkili bir çözümdür. Yunanistan için benzer bir yaklaşım mevcut bonolarını GSYİH'ye endeksli bonolara (GDP-linked bonds) dönüştürmektir. Eğer Yunanistan iyiye giderse, alacaklılar daha fazla para kazanır; eğer gitmezse, daha az kazanır. Böylece, her iki taraf da büyümeyi destekleyen politikalar izlemek için güçlü bir neden sahip olmuş olur.

Demokratik seçimler çok nadir Yunanistan'daki kadar açık bir mesaj verir. Eğer Avrupa, Yunan seçmenlerin değişim talebine hayır derse; demokrasinin, en azından konu ekonomi olduğunda, önemli olmadığını söylemiş olur. O halde neden sadece, Newfoundland'ın 2. Dünya Savaşı öncesinde tasfiye içine girdiğinde etkili bir şekilde uyguladığı gibi[2], demokrasinin kapısına kilit vurmuyoruz?

Umalım da, borç ve kemer sıkma iktisadından anlayanlar değil, demokrasi ve insani değerlere inananlar galip gelsinler. Kimin galip geleceğini zaman gösterecek.

***Editör Notu:* (1)** *Borçlular Hapishanesi (Debtors' Prison) 19. yy boyunca, özellikle Batı Avrupa'da, borçlarını ödeyemeyen insanların tutulduğu hapishanelere verilen genel ad.*

(2) *Şu an Kanada'da bulunan Newfoundland Dominyon'u 1907-1949 tarihlerinde Birleşik Krallık'a bağlıydı. Daha sonra İngiliz Milletler Topluluğu içinde bağımsızlık kazanan ülke, 1933'te iflas aşamasına gelinmesi sonucunda, 1934'te parlamento kararıyla kendini fesh etti.*

Telif Hakkı: *Project Syndicate, 2014.*
www.project-syndicate.org